

Movium Direkt # 2 2023

NYHETSBRÄV FRÅN SLU TANKESMEDJAN MOVIMUM • EXKLUSIVT FÖR PRENUMERANTERNA PÅ MOVIMUM RÅDGIVNING

Kära läsare!

Välkomna till höstens första nummer av Movium Direkt!

I våras lanserades Moviums nya hemsida och vi fyller fortfarande på bakått i tiden med vårt digra arkiv av tidigare publicerat material som faktablad, Movium Direkt, smygläsning av Tidskriften STAD, rapportering av partnerskapsprojekt etc. Om det är något specifikt material som ni vet har funnits på vår hemsida som ni söker och inte hittar ännu, så hör av er så hjälper vi till att få fram det till er.

Den 1 november började SLU Tankesmedjan Moviums nya verksamhetsledare, Lina Berglund-Snodgrass. Läs mer om henne i avsnittet med nyheter, där ni också kan läsa om vår nya rådgivare. Åsa Eneroth, landskapsarkitekt på Trafikverket, tar över som rådgivare inom ämnesområdet *Vägarkitektur och vägutformning* och svarar redan i detta

nummer av Movium Direkt på ett antal frågor. Bland rådgivningsfrågorna har vi dessutom publicerat ett reviderat svar om parkslide med aktuella kommentarer, eftersom det har hänt en del på det området det senaste året.

Under nästa år kommer vi att dra igång ett projekt för att vidareutveckla Movium Rådgivning. Hör gärna av er med funderingar om vilka ämnesområden ni saknar i rådgivningstjänsten, ämnen och platser ni vill att vi belyser på våra rådgivardagar och hur ni skulle vilja att Movium Direkt utvecklas framöver. Hör av er till mig med tankar om hur vi gör Movium Rådgivning ännu bättre!

Trevlig läsning!
Anders Rasmusson

Redaktör för Movium Direkt: Anders Rasmusson, SLU Tankesmedjan Movium

Hösten drog igång med två rådgivardagar med fokus på växtbäddar och biokol. Den 24 augusti guidade Örjan Stål och Björn Embrén i Stockholm, den 29 augusti guidade Örjan Stål, Magnus Svensson och Tobias Emilsson i Malmö. Här på bilden är det Magnus Svensson från Malmö stad som berättar om uppbyggnad och utveckling vid Caroli köpcentrum. Vilken lyx det var att få gå omkring en hel dag och titta på och diskutera växtbäddar i komplicerade urbana situationer!
Foto: Anders Rasmusson.

TANKESMEDJAN
MOVIMUM

Ett urval av frågor & svar nyligen dokumenterade av Moviums rådgivare

Går träden att rädda?

Fråga:

Jag har en fråga angående två träd som står i en slottspark i växtzon 2. Träden det gäller är sibiriskt korkträd (*Phellodendron amurense*) och grå valnöt (*Juglans cinerea*). Jag var på plats i början av oktober och alla andra träd var lövade, men dessa två individer såg inte ut att må särskilt bra. Det växer en hel del lavar på dem också. Jag har inte planteringsdatum tillgängligt, men de tycks ha stått på sina platser ett antal år åtminstone.

Frågan är om dessa individer går att rädda och isåfall på vilket sätt. Alternativet om vi konstaterar att de är utom räddning är att plantera nya enligt konstens alla regler. Kan man konstatera varför de ser ut som de gör? Se bifogad bild med korkträdet i förgrunden och valnöten i bakgrunden.

Svar:

Den grå valnöten ser helt ok ut på håll, men i närbild ser man att den helt har tappat vitaliteten och den sista kraften har trädet lagt på de lågt sittande skotten. De växer bra och släpper bladen sent. Typiskt! Det är ett vanligt beteende. Korkträdet uppvisar liknande beteende.

Att det ser ut så här förvånar mig tyvärr inte. Det har varit flera torra år och det drabbar starkt negativt nyplanterade träd och träd under etablering. Dessutom är det en sluttning, hur brant och vilket väderstreck framgår inte, men det påverkar mycket. Om man dessutom släpper upp gräset ända in på stambasen stressar man träden ytterligare genom att gräsen är effektiva att ta vatten och näring. När det regnar minskar det också nedtransporten av vatten i marken och ner i trädets rotzon.

Mitt förslag är följande. Ta bort den grå valnöten. Det finns fin produktion i landet av grå valnöt

Juglans cinerea Fk Örebro. E. Och gräv då en växtbädd på minst 1,5 m i diameter och 50–60 cm djup, med bra jord, till exempel Hasselfors E-jord mineralgödsblad.

Och sedan vattensäck (2 st) från slutet av april. Grundintervall är en gång i veckan och notera att dagen efter påfyllning skall vattensäckarna vara tomma. Den kollen är mycket viktig. Har de inte tömts är det fel på säcken eller smutsigt vatten.

När det gäller korkträdet så prova att ge det en chans till genom att göra följande. Täck marken med brunnen naturgödsel 5–10 cm tjockt lager i en cirkel med 2 m diameter runt trädets bas. Då kommer gräset att nästintill kvävas och börja brytas ner samtidigt som den biologiska aktiviteten i marken ökar och därmed mullinslaget. Näringstillskottet kommer successivt sätta fart

på trädet. I normala fall tar man försiktigt av grässvålen men jag tycker inte trädet skall stressas ytterligare och föreslår istället ovannämnda metod. Om inte allt gräs/örter dör kan dessa tas bort med kompletterande täckning med gammal komposterad grov bark som läggs på i juni när marktemperaturen kommit upp ordentligt. Stödvattna med 2 vattensäckar under två år med samma intervall som för den grå valnöten.

Läs av trädutveckling/tillstånd under säsongen. Mörkt gröna normala eller större blad visar på bra näringstillstånd. Sedan är det viktigt att trädet skjuter nya skott och börjar återutveckla kronan. Det är viktigt att man ser en positiv trend. Hösten andra säsongen (2025) borde kronan ha utvecklats och många nya skott vuxit ut. Om inte, köp ett nytt träd med minst 18–20 cm i stamomfång och vårplantera. Sent invintrande exotiska arter skall man undvika att plantera på hösten. De hinner inte invintra ordentligt i kontinentala plantskolor i rimlig tid. Lycka till!

Tomas Lagerström

Renovering av plantering

Fråga:

Jag skulle behöva lite feedback vad gäller en upprustning av planteringar under fyra lindar i en stad vid södra Norrlandskusten. Planteringsytorna under träden har tuffa växtförutsättningar med

ett tunt jorddjup, hård jord, delvis skuggiga förhållanden och honungsdagg. Ytan behöver vara skötselintensiv då kommunen enbart har budget för etableringsskötsel.

Vi kommer att föreslå påföring av mer jord i växtbädden, och nya växter (Geranium verkar ha tagit sig bäst i befintlig plantering).

Finns det någon typ av perenn som klarar dessa förhållanden och som samtidigt är tålig gentemot honungsdagg (sotsvamp)? Nedan för de förslag vi tagit fram:

- Blekgul Sockblomma, *Epimedium x versicolor* Sulphureum
- *Lamium orvala* Album, Kungsplister
- *Lamium orvala*, Kungsplister
- Nunneört, *Pseudofumaria lutea*
- Storfryle, *Luzula sylvatica*
- Vintergröna, *Vinca minor*
- Stor vintergröna, *Vinca major*
- *Waldsteinia*, *W. ternata*

Svar:

Det är en ganska vanlig situation du beskriver och knepig. Det låter som om du söker växter som klarar torr skugga, det vill säga ett skuggigt läge med mycket rotkonkurrens och ett tunt jordtäckte. Träden kommer ju att bli större så det kommer så småningom bli ännu skuggigare än nu. Men vad jag kan se så är ju delar av planteringen hyggligt solig. Jag ska försöka svara så bra jag kan. Jag

tycker det är utmärkt att ni föreslagit tillförsel av ny jord, det ger en bra start åt de nyplanterade växterna. Viktigt att ni följer upp med så kallad mulchning (tillförsel av kompost och lite gödsel) tills dess att växterna etablerats ordentligt. Honungsdagg är svårt att rå på, perennerna kommer säkert att klara sig men det 'svarta sotet' går ju inte att bortse ifrån sett ur en estetisk synvinkel. Mitt förslag för att ni satsar på en blandning av olika perenner, det vill säga inte endast en eller två marktäckare som dominerar. Flera olika typer av bladverk, inte bara storbladig, utan även lite smalbladiga gräs, kan kanske delvis minskar intrycket av sotighet. En blandning av olika typer av växter kan dessutom bidra till att planteringen blir mer hållbar. Är det någon växt som inte klarar sig så är det någon annan som kan fylla i "luckan".

Eftersom sol/skuggförhållandena kommer att förändras ju mer träden växer till sig så är det viktigt att du väljer perenner som även klarar en del sol samt att den här typen av perennplantering kanske även måste kompletteras efter några år, vissa perenner bytas ut etc. Se det som etapp 1 och 2, uppföljning är A och O. Kanske kan även tåliga buskar som till exempel Diervilla få en plats?

Jag tycker att de växter du föreslår är mycket bra. Jag har kommentarer på några plus att jag gärna ökar på listan lite till.

Blekgul Sockblomma, *Epimedium x versicolor Sulphureum* – superbra, även *Epimedium x perralchicum 'Frohnleiten'* är en riktig höjare – täcker marken fint! Men alla sockblommor måste vattnas och etableras ordentligt de första två åren för en säker täckning

- *Lamium orvala Album*, Kungsplister
- *Lamium orvala*, Kungsplister – ja kul! Tålig – fixar dessutom sol. Endast i grupper för vårblooming eftersom den tenderar att vissna ner vid längre torka och under säsongen
- Nunneört, *Pseudofumaria lutea* – fin liten knölväxt som hoppar runt, sätter sig lite var den vill. Går inte att använda som pålitlig marktäckare
- Storfryle, *Luzula sylvatica* – ja, tåligt gräs i torr

skugga, sprider sig med utlöpare

- Vintergröna, *Vinca minor* – Stor vintergröna, *Vinca major* – fungerar absolut – tar för sig rejält där den trivs. Vid långvarig torka kan den se lite vissen ut. Hetskugga är bäst!
- *Waldsteinia*, *W. ternata* – bra låg marktäckare, men jag har sett de sista åren att den inte är så torktålig

Fler växter:

- Rosenplister olika sorter, *Lamium maculatum cvs* – tålig, marktäckare sprider sig, tål torr skugga
- Lönnalunrot, *Heuchera villosa*, populär sort är 'Autumn Bride' – tål torr halvskugga – skugga! Blommar med vita blomvippor, sätt i grupper bland andra marktäckare. Delvis vintergrön (ljusgröna blad!!)
- Fransstarr, *Carex pilosa 'Kopenhagen Select'* – superbra, marktäckare, sprider sig med utlöpare, vintergrön
- Vårälväxing, *Sesleria heuffleriana* – bra i torr skugga, ännu bättre ute i full sol. Klarar båda lägen. Klumpbildande, det vill säga den sprider sig inte med rotskott
- Blanknäva, *Geranium nodosum* – fin näva som klarar både halvskugga – skuggiga lägen. Har en tendens att frösprida sig, i alla fall här nere i Skåne
- Träjon, *Dryopteris filix mas* – en inhemsk ormbunke som även klarar torr skugga
- Anagrambräcka, *Tellima grandiflora* – fin klumpbildande perenn, prova den

Mona Wembling

Gulnande barr på tall

Fråga:

Vi har fått ett gäng tallar som planterats i dagvattenbädd. Samtliga har gula barr, vissa individer har mer än andra. Går det att avgöra av

bilderna om det är kvävebrist, svamp eller vanligt för säsongen gulnande barr. Tallarna är av storleken 30–35 cm.

Svar:

Detta är ingen fara utifrån vad jag ser på bilderna, då det är de äldre barren som gulnat och kommer ramla av – något som sker då de gjort sitt arbete och istället prioriterar trädet de nya, mer solbelysta, barren. När detta händer ser det dramatiskt ut, men är inte någon fara.

Henrik Sjöman

Användning av schaktmassor från naturmark

Fråga:

Jag behöver stöd i en fråga om masshantering. Vi arbetar med två olika projekt där vi har naturmarker att hantera schaktmassor inom. För att minimera miljöpåverkan och reducera anläggningskostnaderna önskar vi använda massorna så lokalt som möjligt.

Det ena området är en tidigare brukad mark, gissningsvis spannmål, i Norrbotten. Enligt jordartskartan är det sandig jord. Det andra området är ett naturreservat för slättberg i Västsverige. Sannolikt lerig jord, cirka 2,2 m djup till berg.

Båda platserna är sannolikt inte förorenade och fria från invasiva arter (kommer utredas i senare skede, men det föreligger ingen misstanke om förekomst). Jag vill minnas att det kan bli syrefattig nedbrytning av organiskt material om den ligger mer än 400 mm under mark. Vilka möjligheter och begränsningar ser ni till att nyttja massorna för markmodellering i närområdet?

Min tanke är att – på platsen i Västsverige – det hade varit fantastiskt om vi kan lägga upp matjorden på en lämplig plats. Använda mineraljorden för att skapa åsar och kullar i landskapet – max 1,5 m höga – och därefter beklä formerna med den avbanade matjorden. Är det så som jag minns att det blir syrefattig nedbrytning under 400 mm djup tänker jag att vi bör bana

av matjorden på platsen för markformen innan mineraljord påförs. På platsen i Norrbotten är det bara matjords-massor vi ska hantera.

Svar:

Ja, det är generellt så att om man lägger mullrik jord alltför långt under markytan det kan bli anaerobisk nedbrytning av jordens organiska material, vilket kan bli giftigt för de växter man planterar i jorden. De rekommendationer som finns i AMA om matjordsdjup utgår ifrån, att på större djup än 400 mm ökar risken för syrefattiga förhållanden påtagligt. Givetvis spelar det i sammanhanget också roll vilken jord det handlar om samt hur nära det är till grundvattnet, men tumregeln är alltså att inte lägga matjord (i detta sammanhang avses jord med mer än 2 viktprocent mull) djupare än 400 mm under markytan.

Om vi börjar med platsen i Västsverige, så är din tanke om att skapa åsar och kullar med mineraljord, och därpå lägga matjorden som översta lager, helt logisk.

I Norrbotten, med endast matjordsmassor, blir det svårare att markmodellera högre kullar, utan att riskera syrefattiga förhållanden. Men då det verkar vara fråga om sandig jord tror jag att man skulle kunna våga höja terrängen lite mer än 400 mm. För att kunna diskutera detta mer i detalj vore det bra att veta vilken mullhalt jorden har samt var grundvattennivån på deponiplatsen ligger.

Anders Folkesson

Skumglas, makadam eller pimpsten?

Fråga:

Hur fungerar lättfyllning med skumglas (typ Hasopor) som alternativ för skyddsfyllning kring frischaktade trädrötter, på en yta som delvis ska hårdgöras. Kan det ha samma funktion som luftig skyddsfyllning eller öppet förstärkningslager av makadam eller pimpsten?

Svar:

Ja, skumglas borde kunna fungera som luftig skyddsfyllning och öppet förstärkningslager, men osäker på bärigheten för skumglas. Skumglas

håller inte heller vatten (som pimpsten gör), så det hela beror på hur ytan täcks och hur det tillförs vatten. Pimpsten håller vatten och granit får kondens på ytan, men jag tror inte att skumglas får det i samma utsträckning, utan det enda det gör är att hålla nere vikt och skapa porvolym. Skumglas har ju använts på bjälklag, men inte som skelettjord vad vi känner till. Det riskerar bli torrt och kräva ett bevattningssystem.

Pimpsten är absolut bättre för träden, men blir väsentligt dyrare. Flera av innergårdarna i Norra Djurgårdsstaden är exempel på större projekt med pimpsten. Prata med t ex Bara Mineraler, så har de referenslista på fler projekt.

Det bästa för träden är pimpsten, men det blir som sagt dyrare. Makadam blir absolut tyngre än pimpsten eller skumglas. Jag är lite orolig för det här att schakta bort vanlig jord och lägga dit skumglas, ett material som är mycket torrare och en miljö som rötterna inte är vana vid. Med tanke på biotopskyddet så får ju inte ingrepp eller åtgärder göras som försämrar för träden. Har svårt att se hur man kan uppnå detta med skumglas om man inte tillför kontinuerlig bevattning.

Örjan Stål

Ris av rosor och hallon – en smittkälla

Fråga:

Hur stor är risken att klippa ner rosor/hallon i mindre delar och sprida ut på lotten? Vi undviker skott som uppenbart är drabbade av till exempel hallonskottsjuka. Men kan denna hantering öka smittrycket särskilt i jämförelse med alla andra smittkällor som kan finnas i ett koloniområde? Det känns onödigt att köra bort stora mängder ris om det inte är absolut nödvändigt.

Svar:

Nu när man pratar allt mer om att ta vara på det organiska materialet, är det bra att reflektera över vad man kör bort egentligen och om det är nödvändigt. Mitt korta svar är flisa och lägg i komposten. Gäller det en behållare blandar man i som vanligt eller är det en öppen kompost så

täck över med icke smittat material av något slag. Smitta finns som sagt i omgivningen, så det gäller att minska smittrycket runt plantorna.

Hallon

Angripna skott bör skäras bort strax efter skörd. Om man då flisar/klipper i små bitar och komposterar enligt ovan, borde den komposten kanske varit förmultnad vid det här laget.

Vanliga sjukdomar på blad och skott kan man behandla på detta sätt. När de smittade växtdelarna väl är nedbrutna smittar de inte längre. Svampar som bildar någon form av vilsporer ska man vara försiktig med i vanliga små komposter

Det framgår inte av frågan om det gäller en odling där man missat att klippa ner efter skörd förra året. I så fall kan man nog ifrågasätta om man ska lägga ner något större arbete på att klippa, eftersom de skott som ska bära frukt sannolikt smittades under den regniga hösten.

Då återstår frågan om hur länge gamla angrepp riskerar smitta årets nya skott, det vill säga hur länge svamparna bildar sporer. Det vet inte jag. Om man skulle sprida det, lägg det så långt bort från hallonlandet som möjligt.

Rosor

Rosriset ska man absolut inte lägga under rosorna. Rosrosten har kraftiga teleutosporer som kan övervintra för sig själv på markytan. Svartfläcksjukan kan smitta hela vintern om det är mildt. Då gäller det att redan på hösten klippa bort angripna blad och skott och samla ihop dem. Dessutom bör man gräva om eller täcka jorden, så att rostsporer och vissna blad med svartfläcksjuka inte kan smitta tidigt kommande vår.

Ingrid Åkesson

Saltskador för växter

Fråga:

Vi har en damm i en park som tidigare har fyllts med vatten från en brunn som har saltinträngning. Vi är nu oroliga för att saltet påverkar träden i omgivningen. Bland annat har två katsuror

planterade på 90-talet dött. Alldeles intill dammen står några bokar planterade 1920. Vid vilka halter påverkas träden så att det är risk att de dör?

Svar:

Generellt sett kan skador hos växter uppstå vid en salthalt över 4 promille. Variation vad gäller tolerans hos växter är dock stor. Träd som katsura, bok och hästkastanj är exempel på träd som är mycket känsliga för höga saltkoncentrationer, passar därför inte i miljöer där salt används för halkbekämpning.

Björn Vollbrecht

Alternativa underlag

Fråga:

Vi gör en förprojektering/analys på en dragning av gc/snabbcykelbana genom befintligt naturreservat. Ur kulturmiljösynpunkt vill beställaren helst inte ha svart asfalt som underlag eftersom det påverkar landskapsbilden. Det finns även en oro att stenmjöl inte klarar kraven för skötsel på vintern. Har ni bra tips på alternativ? Vi har funderat på infärgning av asfalt samt limmat grus men inget av de alternativen verkar hålla med tiden.

Svar:

Man kan välja kulör på stenmaterial i asfalten som kommer fram när asfalten åldras och slits.

Angående infärgning finns en nackdel vid lagning, då lagningen blir svart. Det kanske dock inte är så stor risk för lagning av gc-väg i naturreservat.

Åsa Eneroth

Tunna överbyggnader

Fråga:

Vi arbetar med en gc-väg genom naturreservat, där påverkan på mark ska vara så liten som möjligt. Har ni tips på sätt att göra tunna överbyggnader exempelvis med förstärkningsnät?

Svar:

Vid tunn överbyggnad finns risk för deformationer från underhållsfordon. Förstärkningsnät kan fungera men är ej vetenskapligt beprövat. Det finns dock bra exempel på att det verkar fungera. Det

skulle vara intressant att pröva mer.

Åsa Eneroth

Bundet grus

Fråga:

Har du och/eller Trafikverket erfarenhet av att använda organiskt bindemedel vid yta med bundet grus?

Svar:

De kollegor som jag hört med har inte använt bundet grus med organiskt bindemedel. Jag har dock kommit i kontakt med det på sjukhusområdet i Malmö där vi föreskrev beläggningsen, ska antagligen utföras, kanske under 2024. Beläggningsen kommer att ha ett naturligt uttryck och låter som ett bra miljömässigt val, dessutom bra för tillgängligheten. Grusbeläggning generellt är sannolikt mer skötselkrävande än andra beläggningar särskilt om det förekommer vridande rörelser. I till exempel ett naturreservat kan ju dock andra funktioner vara viktigare och det skulle kunna passa bra. Hade varit intressant att höra om fler lagda ytor med denna beläggning.

Åsa Eneroth

Samspel gång, cykel och ridning

Fråga:

Har ni bra exempel/undersökning på där man samspekar ridning och cyklister på samma sträcka? Eller om ni har tips på en bra principsektion?

Svar:

Där jag har varit i kontakt med ridslinga intill gc-väg i Lunds kommun, har man velat ha en distans mellan cykelväg och ridstig på minst 2 meter.

Åsa Eneroth

Säkerhet vid platsbyggd utrustning och naturmaterial

Fråga:

Jag har en fråga angående säkerhetstänk vid platsbyggd utrustning samt vid användning av befintligt naturmaterial på lekplatser eller i lekotoper. Om man själv låter bygga lekutrustning på lekplatser blir den inte säkerhetsmärkt och kontrollerad enligt europastandard som färdiga

element från tillverkare. Detsamma gäller rimligtvis vid användning av stockar, grenar eller stenar i enklare eller mer avancerade konstruktioner. Hur bör man tänka kring detta? Vad är okej i dessa fall och är det någon skillnad och var går i så fall gränsen mellan användning av befintligt material och egengjord, platsbyggd utrustning?

Svar:

Enligt plan- och bygglagen, PBL, har fastighetsägaren ansvar för utformningen av tomtmark, till exempel lekplatser och lekredskap (kap 8. 9 § punkt 6) samt underhållet av dessa (kap. 8. 15 §). Utformning och underhåll ska utföras så att risken för olycksfall begränsas.

I Boverkets byggregler, BBR anges att ”Fasta lekredskap ska anordnas så att risken för personskador begränsas. Underlaget till gungor, klätterställningar och dylika lekredskap ska vara stötdämpande och i övrigt så utformat att risken för personskador vid en olycka begränsas.”

Under allmänt råd gör man hänvisning till SS-EN 1176-1 och SS-EN 1176-7 gällande utformning av fasta lekredskap. I SS-EN 1176-1:2017 anges att standarden är tillämplig för lekredskap som är avsedda för individuell och kollektiv användning av barn. Den är även tillämplig för redskap och utrustning som installerats som lekredskap för barn även om de inte har tillverkats för detta ändamål.

Med utgångspunkt från detta kan man sammanfatta kraven enligt ovan med att fastighetsägaren har ansvaret för att lekplatserna anordnas och underhålls så att risken för olycksfall begränsas. Boverket anger dessutom i sitt allmänna råd att

detta kan uppnås genom att SS-EN 1176-1 och SS-EN 1176-7 tillämpas.

Gällande annat löst material som läggs upp i utemiljön bör ni själva genomföra en riskanalys med utgångspunkt från till exempel PBL. Det ni i detta sammanhang bör vara observanta på är när barnen flyttar runt på löst liggande material, då det ofta hamnar på islagsytan runt lekredskap och utgör då en säkerhetsrisk. Detta kan uppnås genom daglig tillsyn där man lyfter bort material som kan utgöra säkerhetsrisker.

Ingår stockar, grenar eller stenar i en konstruktion utgör de ett lekredskap med utgångspunkt från vad som sägs i SS-EN 1176-1:2017. Det samma gör till exempel fällda träd med klättergrenar, roddbåtar och liknande.

Jan-Olof Gullberg

Nyckeltal drift och underhåll

Fråga:

Finns det någon kvadratmeter-siffra på drift och underhåll på parkmark? Vi håller på att tillsammans med exploateringskontoret ta fram en siffra för drift och underhåll på parkmark som de skall sätta in i sina kalkyler när man bygger nytt. Det vore bra, tycker vi, för då får våra politiker se vad driften kostar när de bygger nytt. Eventuellt kan de skapa mer utrymme för oss när man lägger budget.

Svar:

Jag tycker att det är en bra fråga, om än ganska klurig att besvara. Grundtanken att ha med drift och UH i investeringsdiskussionen är såklart utmärkt, men storleken på en kostnad är i praktiken mer politik än säker ekonomisk beräkning. Tittar man på riksgenomsnitt kan se följande från vår sammanställning i ”Branschbeskrivning utemiljö”:

	Anlagd park	Naturmark	Summa
Andel	38 %	62 %	100 %
Areal	28 500 ha	46 500 ha	75 000 ha
Kostnad andel	93 %	7 %	100 %
Kostnad	3 682 miljoner kr	277 miljoner kr	3 959 miljoner kr
Kostnad per m ²	12,92 kr	0,60 kr	5,28 kr

Tabell 13. Summering av arealer och kostnader genom sammanställning av Kommunförbundet, 1998, SCB, 2008 samt totalkostnaden för parkverksamheten under 2011 enligt SCB:s statistik.

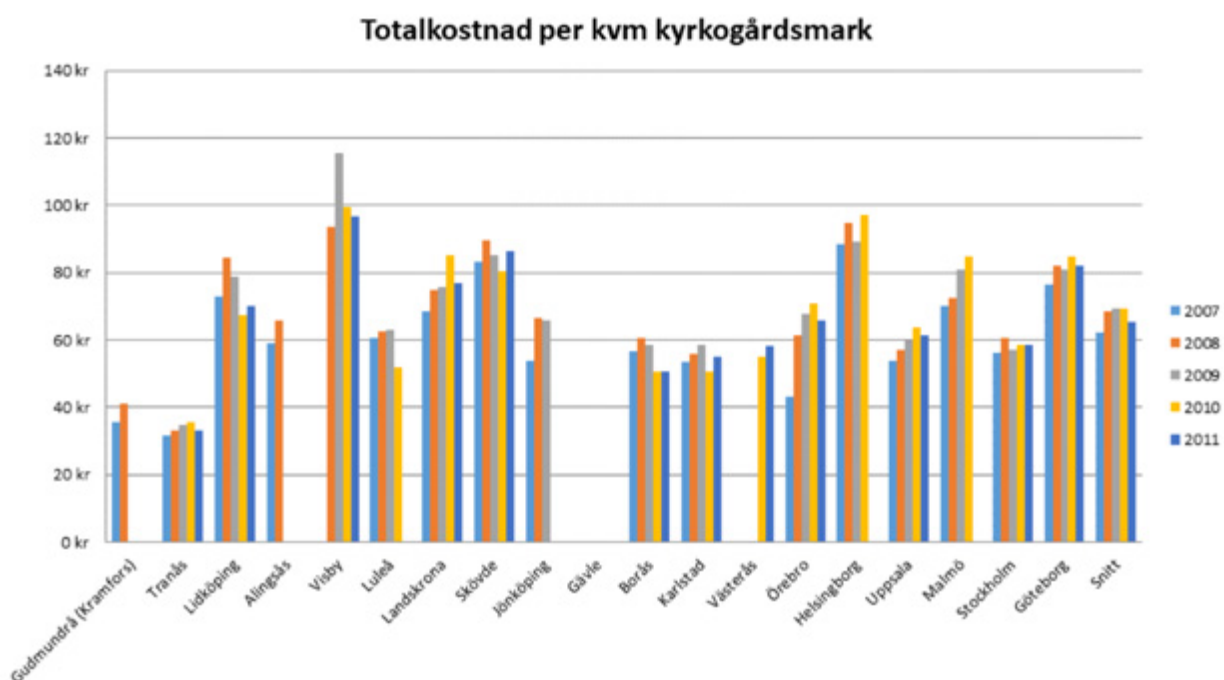
Siffrorna rör sig såklart över tid och har ökat lite mer senaste tiden efter att ha stått stilla lite längre i den låga inflationen, men det är såklart viktigt att notera att även inom det vi kallat anlagd park finns en stor skillnad i genomsnittligt pris per kvadratmeter med hänsyn till faktorer som utformning och skötselnivå. En jämförelse med bostadssidans genomsnitt för flerbostadshus (också från Branschbeskrivning Utemiljö), till höger.

Företag	Kr/m ² utemiljö 2011/12 exkl moms
Uppsalahem	28,80
AF Bostäder, Lund	26,73
Familjebostäder, Göteborg	29
Poseidon, Göteborg	23,35
SNITTKOSTNAD	25

Bostadssidan brukar lägga skötselstandarden högre jämfört med park, vilket återspeglas i kostnaden som är ungefär den dubbla jämfört med anlagd park ovan. Kyrkogårdssidan ligger runt 35–40 kr/m² enligt Branschutredningen (beroende på vald totalyta för att fördela kostnaden). I Nyckeltalsprojektet med fokus på kyrkogårdsförvaltning skalade vi bort det som inte sköts aktivt och då ligger snittet på runt 70 kr/m². Nedan visas ett diagram för ett antal förvaltningar för åren 2007–2011 för att belysa variationen både mellan olika år och mellan olika förvaltningar i förhållande till genomsnittet:

Med variationen i dessa olika exempel på underlag blir det tydligt att det kan finnas anledning att titta mer specifikt på vad som gäller er i förhållande till olika ytor. Ska ni sätta en genomsnittlig kostnad som gäller alltid vid nyexploatering? Ska ni ta höjd för högre kostnader under etableringstiden? Ska ni välja olika nivåer för till exempel centrala lägen och ytterområden?

Anders Kristoffersson

Senaste kunskapen om parkslide

(rev. med kommentarer november 2023)

Fråga:

Vi upplever att bekymret med parkslide har ökat markant de senaste åren. Nu finns det ju en del olika uppfattningar eller teorier som torgförs om hur parkslide ska bekämpas och frågan är vad som är relevant och så här långt beprövat.

Svar:

Det har verkligen varit spretiga diskussioner om parkslide och olika uppfattningar om vad som ska eller bör göras både bland dem som är insatta i frågan och bland media. Det har ibland blivit ren skrämselfpropaganda. Det beror, som jag ser det, till stor del på att det saknas effektiva åtgärder i vårt land. Detta trots att vi vet att parkslide är ett stort hot mot biologisk mångfald men också mot hus och hem. Det har talats om problem med att sälja hus med parkslide på tomten och fall med inköpt matjord som varit bemängd med fragment av parkslide som slagit rot och börjat växa.

Sammanfattningsvis:

- Det finns inga förbud eller andra regler som styr vad som ska göras med parkslide.
- Parkslide finns inte med på EU:s förteckning över förbjudna arter och därmed inga krav på utrotning.
- Det finns ännu ingen svensk förteckning över invasiva främmande arter men åtgärder mot parkslide finns enligt uppgift från Naturvårdsverket med som förslag till regeringen som beslutar, dock inte krav på utrotning.
- Den enda effektiva metoden är behandling med glyfosat både vad gäller effekten mot parkslide och i fråga om kostnader för bekämpning. Djuplodande forskning om åtgärder mot etablerade bestånd av parkslide och restaurering av biologisk mångfald har genomförts i Storbritannien. Dessutom har icke-kemiska metoder testats såsom marktäckning, avslagning och utgrävning av hela rhizom.
- I Sverige är all behandling med växtskyddsmedel och däribland glyfosat förbjuden sedan 1 oktober förra året på tomtmark, i parker och på skolgårdar. Glyfosat är godkänt i jordbruket.

Kommentar IÅ: Kommuner har möjlighet att ge dispens i enskilda fall enligt en regel i Förordning

om bekämpningsmedel 2014:425. Bestämmelsen finns i 2 kap. 39 §.

- Huvudrekommendationen är att inte röra parkslidebestånd om man inte måste, eftersom det kan trigga igång ökad spridning.
- När det gäller risken för skador på hus och parkslide på tomtmark finns inga regler i Sverige. Diskussioner om problem med husförsäljning härrör från Storbritannien, där det finns krav på att man måste uppge om det finns parkslide på tomten i samband med försäljning och att det därför kan bli svårt att sälja hus.

Parkslide ingår i förslaget på svensk förteckning om invasiva främmande växter

Naturvårdsverket har arbetat fram ett förslag till en svensk förteckning över invasiva främmande arter, där parkslide ingår. Det omfattar förutom parkslide (*Reynoutria japonica*, tidigare *Fallopia japonica*), jätteslide (*Reynoutria sachalinensis*) och hybridslide (*Reynoutria x bohemica*).

Förslag till förteckning har presenterats för berörda myndigheter, branscher och intressenter vid två möten i december respektive mars, där undertecknad har medverkat som representant för Fritidsodlarna i FOR:s IAS-grupp.

Glyfosat är effektivt men förbjudet

Omfattande forskning om och utvärdering av metoder mot parkslide har genomförts i Storbritannien, se nedan. Glyfosat har visat sig vara en viktig del i en bekämpningsstrategi men i dagsläget kan vi inte använda oss av dessa kunskaper, eftersom glyfosat är förbjudet i de aktuella områdena i Sverige. Det beror på det totalförbud mot användning av växtskyddsmedel som regeringen beslutande om i en ändring av växtskyddsförordningen och som trädde i kraft den 1 oktober 2021. Den aktuella lagtexten öppnar dock för att bekämpning av invasiva växter kan vara möjlig och bemyndigar Naturvårdsverket att fatta sådana beslut. Nyordningen innebär också förbud mot att anlita en entreprenör med tillstånd att använda växtskyddsmedel och att de företag som tidigare har arbetat med parkslideutrotning har fått sluta med detta.

Naturvårdsverket har inte fattat något beslut om glyfosatanvändning och därför saknar vi i Sverige effektiva rekommendationer om parkslide. Det ska understrykas att de tidigare godkända glyfosatmedel som fick användas av allmänheten inte hade löst problemet, eftersom det krävs högre doser för effekt mot parkslide. När jag uppdaterade mig inför detta svar såg jag att det är tillsatt en utredning med flera berörda myndigheter för att lösa denna knut, så det finns visst hopp för den som skulle vilja använda kemisk bekämpning i framtiden.

Kommentar IÅ: Efter motstridig information under sommaren och lång tystnad från Naturvårdsverket, som hävdade att det är förbjudet att använda glyfosat eller att det inte finns effektiva metoder, har bilden klarnat. Den senaste tiden har Naturvårdsverket uppdaterat sin information på webben och har till slut förklarat hur det förhåller sig med förbudet. Man skriver att Naturvårdsverket inte kommer att besluta om att använda glyfosat mot invasiva främmande arter men uppger att det finns en regel om att kommunen får bevilja dispens i enskilda fall. Det finns dock villkor för detta, vilka numera framgår av vägledningen. I praktiken innebär det att om en privatperson eller fastighetsägare önskar bekämpa parkslide på sin tomtmark kan man tillsammans med en entreprenör som har behörighet att använda aktuella bekämpningsmedel ansöka om dispens hos kommunen.

Nu går det att hitta Metodkatalogen för bekämpning av invasiva främmande arter genom att klicka på en knapp på Första sidan om invasiva främmande arter. Försök inte att hitta den på Naturvårdsverkets hemsida, eftersom den har en egen webbplats <https://metodkatalog.invasivaarter.nu/methods/>. Här hittar du uppgifter om bekämpning med glyfosat.

Parkslideforskning i Storbritannien

Den mest omfattande forskningen och utvärderingen av bekämpning av parkslide har gjorts i Storbritannien. Fritidsodlarna FOR har under ett par år bedrivit ett nordiskt projekt om information om invasiva främmande arter till fritidsodlare och allmänhet. I sökandet efter vetenskapligt dokumenterad information om

bekämpning av parkslide fann FOR:s projektledare Bibbi Bonorden att det är i Storbritannien som den mest utförliga tillämpade forskningen om parkslide har genomförts. Eftersom ingen annan har arbetat med detta i Sverige och det visade sig finnas ett stort intresse för frågan anordnade FOR några webinarier under 2021 och 2022 för yrkesverksamma med föredrag av flera av de brittiska forskarna.

Enligt forskarna där är det mycket svårt eller omöjligt att bekämpa parkslide utan hjälp av glyfosat, i alla fall när det gäller större etablerade bestånd. I det första webinariet presenterade Dr Dan Jones, forskare vid Swansea University, sitt omfattande arbete med bekämpning av parkslide, enligt uppgift det största projekt som har utförts överhuvudtaget. Information om detta och länkar till hans arbeten finns på FOR:s webbplats:

<https://for.se/material-till-yrkesverksamma/>

I ett annat webinarium presenterade doktoranden Sofie Hocking sin forskning om att återskapa biologisk mångfald i invaderade områden under titeln *Sustainability and posttreatment recovery in Japanese knotweed*. I resultaten såg hon att den biologiska mångfalden kom tillbaka förhållandevis snabbt efter behandling med glyfosat. Vid ett annat tillfälle medverkade Nic Seal, auktoriserad ekolog, forskardocent vid Institute of Environmental Management and Assessment (IEMA) och författare till *Japanese Knotweed – Unearthing the Truth*. Han gav oss en inblick i hur marknaden för bekämpning och borttagning av parkslide utvecklades i Storbritannien. Han berättade också om att sortera ut rhizom ur marken på växtplatsen och hur de sedan omvandlar parkslidens växtmassor till biokol. De använder sig även av specialtränade hundar för att hitta rhizom. För mer information om Nic Seal och hans företag: <https://www.environmentuk.com>

Det ska noteras att FOR är emot kemiska bekämpningsmedel generellt, men i sökandet efter effektiva metoder mot parkslide har man ändå valt att verka för att glyfosat ska få användas mot just parkslide, se här:

<https://for.se/invasiva-frammande-vaxter/parkslide/>

Andra metoder mot parkslide

Ingen annan metod kan mäta sig i effektivitet mot behandling med glyfosat men det laboreras även med andra metoder. Oberoende av metod innebär det mångårigt arbete.

Marktäckning: Täckning med tät, tjock plast eller presenning lyfts fram men är inte framgångsrikt enligt de brittiska forskarna. Med tanke på att rhizomet kan växa upp till åtta meter ut i sidled och flera meter djupt är det svårt att genomföra i praktiken. Det skulle i så fall krävas stora fria ytor och kontroll av ytorna flera gånger om året för att metoden ska ha en chans.

Hetvattenbehandling: Behandling med hetvatten har figurerat i media som en innovativ metod men mig veterligt finns ingen dokumentation om att det skulle ha varit framgångsrikt. Däremot har jag hört berättas om situationer där det uppenbarligen inte har fungerat och att parkslidet fortsätter frodas. Behandlingen är mycket kostsam och det borde falla på sin egen orimlighet att få ner hetvatten eller ånga i tillräckligt höga temperaturer på flera meters djup. Dessutom innebär det att man tar död på allt i den behandlade jordvolymen. Naturvårdsverket har ändå med metoden på sin webbplats och hänvisar till att den är under utveckling.

Utgrävning av hela rhizom: Total utgrävning av hela rhizomet i jordvolymen har nämnts av de brittiska forskarna som enda alternativ till bekämpning med glyfosat, men fruktansvärt dyrt det med. I vissa fall har det använts som en del i integrerad bekämpning.

Ryckning av skott i unga bestånd: Detta är en tänkbar metod i liten skala. Det har lyfts fram i tidigare i rekommendationer från Danmark och det finns vittnesmål från privatpersoner som genom idogt arbete har ryckt upp vartenda skott allteftersom de kommer upp. Det måste alltså göras många gånger per år och skotten ska ryckas och inte klippas.

Information och råd från Naturvårdsverket

Naturvårdsverket har utvecklat mer detaljerad information om parkslide här: <https://www.naturvardsverket.se/vagledning-och-stod/invasiva-frammande-arter/bekampning-av-invasiva-frammande-vaxter-pa-land/bekampning-och-hantering-av-parkslide/>

Kommentar IA: Jag ser idag att denna information är updaterad och att man nämner kemisk bekämpning (vilket var förbjudet för ett år sedan). För att hitta konkret praktisk information gå direkt på Metodkatalogen <https://metodkatalog.invasivaarter.nu/methods/>

Hindra spridning med jordmassor!

Det finns även råd på Naturvårdsverkets webbplats om risker för spridning i samband med schaktning och anläggningsarbeten, områden som kan komma att regleras i framtiden. Om det blir ett beslut om förbud mot spridning av parkslide i den svenska förteckningen, kommer det att medföra förbud mot spridning via anläggningsjord eller schaktmassor, vilket i sin tur kommer att påverka planering av nya projekt på mark bevuxen av parkslide.

Läs också artikeln om parkslide i Movium Direkt nr 8, 2019: <https://movium.slu.se/vaara-erbjudanden/raadgivning/movium-direkt/>

Ingrid Åkesson

Nyheter

Ny verksamhetsledare på Movium

Lina Berglund-Snodgrass, välkommen som ny verksamhetsledare hos oss på SLU Tankesmedjan Movium! Berätta mer om dig själv!

– Hej – tack! Det ska bli så roligt! Jag är utbildad landskapsarkitekt vid SLU och har disputerat i fysisk planering 2016 på Blekinge tekniska högskola. Sedan januari 2022 arbetar jag på SLU som forskare och lektor och trivs jättebra! Jag bor i Växjö med min familj, Eric som är forskare vid Linnéuniversitet, våra två barn Vivian och Henry och två katter. Men jag veckopendlar till Malmö där jag har en liten övernattningslya i Augustenborg!

Som landskapsarkitekt och forskare med inriktning på planering och stadsutveckling är vi förstas nyfikna på vad du brinner allra mest för.

– Oj, det finns så många spännande frågor! Men om jag måste välja så är det nog den övergripande frågan kring vilka förutsättningar kommunala planerare har att styra stadsutvecklingen mot hållbarhet eller andra lokala mål som intresserar mig mest. Stadsutvecklingsprocesser kännetecknas ju av att det engagerar väldigt många olika typer av aktörer med ibland motstridiga intressen. Hur offentliga aktörer kan få alla att gå åt samma håll, mot en gemensam vision, det tycker jag är spännande! Här är ju olika former av avtal och kontrakt viktiga styrmedel som vi kanske måste förstå bättre hur de används.

Vilka frågor du tycker är viktiga för tankesmedjan att lyfta fram?

– En viktig fråga tycker jag är hur framtidens hållbara lösningar ska organiseras i utvecklingen av våra städer. Det kan handla om lösningar för hållbart resande såväl som klimatanpassningsåtgärder. Vilka aktörer ska ta ansvar för vad och varför? Hur ska lösningarna finansieras och vem ska driva dem? Vi har ju sedan en ganska lång tid tillbaka haft en tendens

till ”frimärkesplanering” och en ”bygg- och sälj-mentalitet” där man tar sig an problem på fastighetsnivå. Jag tror att vi måste finna fler lösningar på områdesnivå och där fastighetsägare i större utsträckning samarbetar över tomtgränser. Här finns det ju många spännande exempel från pågående stadsutvecklingsprojekt såväl i Sverige som i andra europeiska länder som man kan studera och inspireras av.

Du har även internationell erfarenhet som projekterande landskapsarkitekt i London. Vad jobbade du med där?

– I London arbetade jag på olika landskapsarkitektkontor med framförallt skolgårdsutveckling inom ramen för det brittiska programmet ”Building schools for the future”. Jag arbetade på såväl strategisk som gestaltande och projekterande nivå. Jag fick träffa många brittiska skolbarn och ha workshoppar kring vad de ville kunna göra i skolan på sina raster. När det var ont om mark såsom det är i centrala London hamnade ibland skolgården på taket. Det var en väldigt lärorik tid som jag ofta blickar tillbaka på med glädje!

Movium har ju sedan 2006 i uppgift av regeringen att koordinera frågor som rör barns platser i staden. Vad tycker du är mest angeläget att driva när det gäller i barns utemiljö?

– Här tror jag nog att vi bäst ska lyssna på Lena Jungmark som är Moviums särskilda koordinator

för just detta uppdrag och som har arbetat med frågan under en lång tid och som är väldigt kunnig. Men om jag skulle våga på mig att säga något så tycker jag att barns möjlighet till självständig och aktiv mobilitet är en väldigt viktig fråga att driva just nu – inte minst när flera studier pekar på att barn cyklar och går allt mindre vilket får konsekvenser för barns hälsa och välbefinnande. Det handlar om självständigt och aktivt resande till skola fritidsaktiviteter och till kompisar och lek i närområdet. Här måste man ta ett helhetsperspektiv. Det handlar inte bara om att se till att det finns cykelbanor som är säkra. Det är också en övergripande markanvändningsfråga – var återfinns exempelvis fritidsanläggningar i städer eller fotbollsplaner där lag tränar? Och nya skolor, friskolor? När dessa typer av platser lokaliseras i städernas utkanter eller blir utspridda i staden blir det allt svårare för barn att självständigt ta sig runt och de skjutsas istället.

När du är ledig – vad gör du då allra helst?

– Jag gillar nog allra mest att vara ute i naturen med familjen. I somras var vi uppe i Höga kusten och gjorde olika dagsturer i skog och mark. Det var mysigt! I Småland har vi ju annars gott om skog och sjöar att njuta av. Förra sommaren började jag paddla kajak i Växjö kanotklubb och det är något jag verkligen tycker om att göra när jag får tid över. Helgasjön erbjuder många fina turer. Jag tycker också om att vara i stallet med min dotter som rider.

Ny rådgivare

Åsa Eneroth, landskapsarkitekt på Trafikverket, tar över som rådgivare inom ämnesområdet Vägarkitektur och vägutformning. Nedan berättar Åsa lite om sig själv.

Sedan 2022 arbetar jag på Trafikverket som specialist inom arkitektur, landskap och gestaltning i infrastrukturprojekt. Tidigare har jag arbetat som konsult i många olika typer av landskapsuppdrag, allt från tvärvetenskapliga utredningar och planuppdrag till gestaltning och detaljprojektering.

Infrastruktur och gestaltning är en spännande process som rör sig från ett tidigt skede genom planprocessen och slutligen landar i projektering och genomförande. Många av våra frågor handlar om helheten och det mänskliga perspektivet i ofta storskaliga sammanhang. Förutom gestaltning brinner jag för kommunikation och arbetar gärna över kompetensgränser för ett gott resultat.

Som specialist på Trafikverket arbetar jag främst med landskaps- och gestaltningsfrågor inom infrastrukturprojekt åt Trafikverket och som stöd åt de konsulter som är upphandlade. Uppgifterna kan även handla om att vara delaktig i kommunikation med andra aktörer, till exempel kommuner.

Ni som var med på rådgivardagen i Malmö träffade Åsa där. Vi hälsar Åsa välkommen och hoppas att ni ska ha många spännande diskussioner tillsammans med henne.

Två nya faktablad

Beskärningsårstider – Omdiskuterat ämne med skral forskningsbakgrund

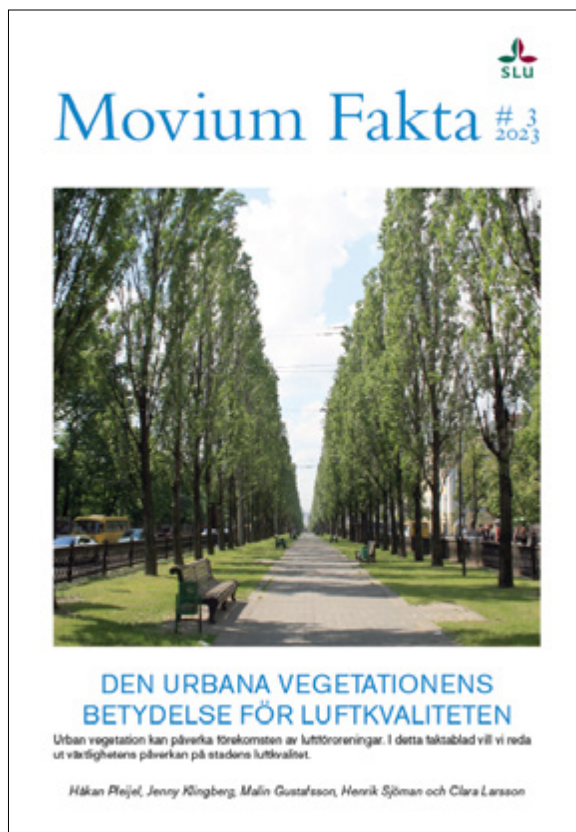
I Movium Fakta nr 4, 2023 sammanfattar vi kunskapsläget om beskärningstidpunkter. Beskärning är en nödvändighet i många urbana miljöer, men vad vet vi egentligen om vilken tidpunkt som är bäst för att beskära olika arter? I det här faktabladet sammanfattar vi forskningsläget, presenterar en ny studie och diskuterar vad resultaten av den innebär i praktiken.

Författare: Anna Lund, Anna Levinsson, Johan Östberg och Björn Wiström.

Den urbana vegetationens betydelse för luftkvaliteten

I Movium Fakta nr 3, 2023, vill vi reda ut växtlighetens påverkan på stadens luftkvalitet. Urban vegetation kan påverka förekomsten av luftföroreningar. I detta faktablad vill vi reda ut växtlighetens påverkan på stadens luftkvalitet.

Författare: Håkan Pleijel, Jenny Klingberg, Malin Gustafsson, Henrik Sjöman och Clara Larsson

Alla nummer av Movium Fakta trycks och distribueras till våra partners och prenumeranter på Movium Fakta. Prenumeranter på Movium Fakta, kontakter och användare i Movium Partnerskap kan som vanligt ladda hem Movium Fakta nr 3 och 4, 2023, och övriga faktablad som pdf från Moviums hemsida. Övriga kan köpa lösnummer av faktablad från Moviums nätbokhandel.

Ny bok: Prototypa

Lagom till Göteborgs 400-årsjubileum, som pågick 2 juni–2 september, utkom antologin ”Prototypa! Bygga platser tillsammans” som SLU Tankesmedjan Movium och Göteborgs Stad ger ut tillsammans.

Boken handlar om att prototypa, det vill säga om att arbeta på ett undersökande och utforskande sätt inom stadsbyggandet, ett intresse som växer både i Sverige och övriga världen.

Erfarenheterna visar hur viktigt det är att vara utrustad med en verktygslåda som gör det möjligt att hantera förändringar, där olika tidsdjup utforskas och utvärderas innan det är dags att fatta slutliga beslut och göra investeringar. Exempler i boken visar också att prototypen, även i litet format, kan bidra till att lösa stora samhällsutmaningarna och att återställa påverkade ekosystem om vi bara ger processerna tid och visar tillit.

Boken ges ut i SLU Tankesmedjan Moviums bokserie Stad & Land som nr 194 och kan laddas ner från Moviums hemsida:

<https://movium.slu.se/nyheter/ladda-ner-boken/>

Tidskriften STAD nr 42

Höstens första STAD har temat *Alla ska med – Vem står modell i den inkluderande staden?*

Om man i stadsplaneringen utgår från grupper som har särskilda önskemål och behov, som barn och äldre, kan staden bli bra för alla, brukar det heta. Är det vägen till en inkluderande stad?

Några av artiklarna i detta nummer av STAD:

- Stadens tempo
- När behoven inte passar in
- Ta barns erfarenheter på allvar!
- Bo med 55 plus
- Skolgårdsprojekt som grund för demokrati
- En fråga om likvärdighet

Partners och STAD-prenumeranter har fått tidskriften med posten, övriga kan köpa det i vår nätbokhandel och smygläsa en del artiklar på vår hemsida: <https://movium.slu.se/vaara-erbjudanden/tidskriften-stad/smyglaes/stad-42/>

Nationell lista över invasiva främmande arter hos regeringen – Förslag på nya regler från Naturvårdsverket

Växterna som föreslås på den nationella listan har varit kända länge men förutom listan finns viktiga lagändringar på gång. För att skaffa sig en uppfattning av konsekvenserna är det nödvändigt att läsa de bakomliggande dokumenten, så att man ser lagändringarna. Det är inte bara en växtlista på oönskade växter utan tvingande regler med strafföreläggande enligt miljöbalken. Det är antagligen inga större problem för producenter och försäljare eller för dem som projekterar, för de kan välja andra växter. De som drabbas är slutanvändarna, de som ansvarar för anläggningar i staden, i parker och trädgårdar, fastighetsägare som har planterat de förbjudna växterna eller övertagit en gammal trädgård helt lagligt för många år sedan. De kan plötsligt drabbas av stora kostnader för utrotning, olika i olika situationer. 41 arter föreslås på vår första nationella förteckning varav 12 är landlevande växter som Naturvårdsverket ansvarar för. Vattenlevande arter ansvarar Havs- och vattenmyndigheten för. Av dessa är flera vattenlevande växter, som invaderar sjöar och vattendrag. De landlevande växterna är: blomsterlupin (*Lupinus polyphyllus*) - sandlupin (*Lupinus nootkatensis*)

parkslide (Reynoutria japonica)
- hybridslide (Reynoutria x bohemica)
- jätteslide (Reynoutria sachalinensis)
vresros (Rosa rugosa)
kaukasiskt fetblad (Phedimus spurius)
sibiriskt fetblad (Phedimus hybridus)
kotula (Cotula coronopifolia)
spärroxbär (Cotoneaster divaricatus)
kanadensiskt gullris (Solidago canadensis)
- höstgullris (Solidago gigantea)

Naturvårdsverket föreslår samma stränga reglering som EU-förordningen. I vissa fall kan man tänka sig länsvisa hanteringsprogram men grundreglerna är totalförbud med utrotning, samma som i EU-förordningen. För Phedimusarterna, sandlupin och kotula föreslås total utrotning, det vill säga inga hanteringsregler som är avpassade efter omständigheterna i olika regioner eller olika fall. Utrotning definieras som totalt avlägsnande och frågan är om det är möjligt överhuvudtaget för gamla trädgårdsväxter som är spridda i hela landet. Det vore rimligare att införa spridningsförbud och bekämpning, som jag ser det, men det alternativet avfärdas av Naturvårdsverket i skrivelsen till regeringen.

Växterna på såväl EU-listan som den nationella listan får inte

1. föras in i landet,
2. hållas, inte heller i sluten förvaring,
3. födas upp, inte heller i sluten förvaring,
4. transporteras,
5. förmedlas, säljas, eller på annat sätt överlåtas,
6. utbytas,
7. användas,
8. tillåtas reproducera sig, växa eller odlas, inte heller i sluten förvaring, eller
9. släppas ut i miljön.

Tänk på eventuella konsekvenser av de nya lagreglerna, inte i första hand på växtlistan

Det är viktigt att alla branschorganisationer sätter sig in i detta och lämnar in synpunkter. Enligt uppgifter från Regeringskansliet till FOR kommer remissen antagligen inte förrän nästa år.

Du kanske tycker att det är okay med de föreslagna växterna men tänk istället på att dessa regler kommer att gälla även kommande växter på den svenska listan. Det finns flera växter i Artdatabankens lista som klassats som SE eller HI, det vill säga de två högsta klasserna av invasivitet. Naturvårdsverket kommer att fortsätta välja ut en del av dessa. Föreställ dig konsekvenser om det skulle bli krav på utrotning av Laburnumarterna, Cotoneasterarterna eller Amelanchier spicata och många fler. Man har också aviserat att det sannolikt blir fler växter som Artdatabanken ska riskklassificera. I det senaste nyhetsbrevet skriver Naturvårdsverket att den norska artdatabanken nyligen har klassificerat 400 nya arter. Norge och de norska forskarnas metod har fungerat förebild för den svenska Artdatabanken.

Brister i Naturvårdsverkets förslag som jag ser det

Trestegs hierarkiska principen följs inte

I alla viktiga arbeten om invasiva främmande arter ända sedan de internationella riktlinjerna kom, har man lyft fram den trestegs hierarkiska principen. Enligt vår nationella strategi för främmande arter och genotyper från 2008 är grunderna för åtgärdsarbetet:

”Sverige ska arbeta utifrån den av Konventionen om biologisk mångfald (CBD 2002) föreslagna trestegsmodellen i sitt åtgärdsarbete med främmande arter:

- 1) förebyggande åtgärder så att främmande invasiva arter inte introduceras,
- 2) snabb upptäckt och utrotning och
- 3) kontroll och begränsning av etablerade invasiva främmande arter...”

De här principerna återfinns i EU-förordningen. Naturvårdsverket anser således att vi befinner oss på steg 2, tidig upptäckt och utrotning, för mycket gamla trädgårdsväxter, när vi i praktiken borde arbeta efter punkt 3 som är det enda realistiska.

Brister angående riskbedömningen

Kraven på riskbedömning framgår av artikel 5 i EU-förordningen (EU) 1143/2014 med kompletterande delegerade förordning (EU)

2018/918. Den svenska förordningen SFS 2018:1939 hänvisar till EU-förordningen.

Det saknas samlad presentation av riskbedömningarna som ger överblick över bakgrund och problematik. De flesta kraven är nog uppfyllda men finns spridda i olika dokument. Artdatabankens riskklassificering väger tungt men saknar information om viken egentlig skada de olika arterna gör mer än skada på biologisk mångfald i allmänhet. Det kan bli svårt att få förståelse för och efterlevnad av de nya reglerna, om de blir för långtgående och medför orimliga konsekvenser för allmänheten. Utan frivillig efterlydnad, finns nog risk för ökade kostnader för tillsynsändamålen från myndigheternas sida. Detta gäller både länsstyrelserna och de kommuner som arbetet kommer att delegeras till.

Det saknas också uppgifter om andra närstående arter och förslag till ersättningsarter som finns med i kompletteringen till EU-förordningen. Det ska också ingå en spridningsanalys för den fortsatta spridningen av den redan introducerade arten.

Riskklassificeringen är bara första steget i den samlade riskbedömningen som ska utföras enligt förordningen. Kostnadsnyttoanalys, socioekonomisk analys och påverkan på ekosystemtjänster ska tillkomma. En samhällsekonomisk analys har genomförts av WSP. Den är en noggrann genomgång men som är full av reservationer på grund av att statistiskt underlag saknas bland annat om utbredning och lokalisering av de invasiva växter som ska utrotas. Brister av bakgrundsfakta ska inte stoppa åtgärder men ska redovisas i riskbedömningen, vilket saknas i skrivelsen till departementet. Uppskattade samhällskostnader redovisas men konsekvenser för privata fastighetsägare som kommer att drabbas av utrotningskrav saknas helt, även i den konsekvensanalys som tillhör lagändringsförslaget.

Ett exempel. Hur motiverar man total utrotning av Phedimus-arterna?

Hur tänker NV, när man vill utrota de nämnda fetbladsväxterna som är vanligt förekommande i hela Sverige, i privata trädgårdar, på kyrkogårdar, på gröna tak och så vidare? Det finns uppgifter om vildspridning av *Phedimus spurius* redan 1870 och man uppskattar en blygsam fortsatt spridning. Hade gränsen för främmande art satts vid 150 år istället för 200 år som satts av norska forskare hade *P. spurius* ansetts vara en inhemska växt. Obegripligt utrotningskrav. Hur ser den fortsatta spridningsanalysen ut? WSP skriver att arten troligen har spridits vidare genom dumpning av trädgårdsavfall. Det är redan förbjudet. Varför ta till mer våld än nöden kräver?

Det borde räcka med förbud i närheten av de skyddade områden eller andra skyddsvärda biotoper som är hotade och att inrikta samhällets insatser där och spara massor av pengar, både skattemedel och privata kostnader.

Fri växthandel i EU, är totalförbud för invasiva arter möjliga att kontrollera?

Den finns andra handelsregler i EU bland annat för karantänsskadegörare, som Jordbruksverket ansvarar för och kontrollerar företagen, såväl producenter som mera sällan återförsäljare. Sedan är handeln fri. Det finns inga skyddade zoner i EU-förordningen om invasiva främmande arter. Därför går det inte att stoppa handeln helt genom försäljningsförbud som Naturvårdsverket vill införa. Detta har myndigheten insett och föreslår regeringen att ändra i tullreglerna, så att tullen får lov att stoppa de förbjudna arterna. Om detta var möjligt skulle det innebära att införsel av gamla väl spridda trädgårdsväxter skulle jämföras med och behandlas som vapen och narkotika!

Information och källhänvisningar

Naturvårdsverket har allmän information på sin webbplats: <https://www.naturvardsverket.se/om-oss/aktuellt/nyheter-och-pessmeddelanden/2023/juni/forslag-pa-nationell-forteckning-over-invasiva-frammande-arterny-sida/>

Vill du se hela förslaget med lagändringarna, kontakta Henrik Lange på Naturvårdsverket. Viktig bakgrundinformation finns i olika underliggande dokument. Fullständig lista finns i dokumenten till regeringen.

Naturvårdsverkets och Havs- och vattenmyndighetens förslag till nationell förteckning samt tillhörande författningsändringar 20230612. 2 dokument.

WSP (2019). Samhällsekonomisk analys av invasiva främmande arter I. Analysuppdrag invasiva främmande arter 10302128.

WSP (2020). Samhällsekonomisk analys av invasiva främmande arter II. Analysuppdrag invasiva främmande arter II 10302128

Ingrid Åkesson